

КОМЕНТАРИ ОТ УЧАЩИ НА СУ, ТУ-СОФИЯ И УНСС НА

СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА

ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

Основни акценти

Министерство на образованието и науката

Световни тенденции

Масовизация на висшето образование

Масовизация звучи неправдоподобно предвид косвеното премахване на държавната поръчка и свободното определяне на такси от висшите училища

Life Long Learning

Висшите училища и пазарът на труда

Масовизация на висшето образование

Проявления

- постоянно разширяване на достъпа до висше образование

Достъпът до ВО в момента е достатъчно широк, като броя свободните места в държавните университети се доближава до броя випускници на средните училища

- намаляване на периодите на обучение

Периодите на обучение са крайно недостатъчни, предвид недостига на знания, езикова подготовка и професионални умения сред випускниците на българските университети.

Особено сериозен е проблема в докторантската степен на обучение, където броят на успешно завършващите в срок докторанти (например в ТУ-София е под 5%)

Измерения

- Брой студенти: ЕС (25 членки) - около **17 млн. студенти (3,7%** от населението), България - около **244 000 студенти (3,2%** от населението)

България е последна като икономически показатели в ЕС и на челните места по отрицателен демографски прираст.

Значително се увеличава процента на ромското население, сред което дори средното образование не се приема като

задължително. В тези условия процента студенти спрямо общото население не само не е малък, но е и силно завишен. Анализа би трябвало да бъде на база сравнение с държави, които имат сродно икономическо, демографско положение, както и основно държавна образователна система.

- Брой обучаеми след средно образование между 20 и 24 години като % от общия брой население в тази възраст:

ЕС (25 членки) - 57%, САЩ - 81%, България - **34%**

Броят не е реален от демографска гледна точка, тъй като според данни посочени в настоящата презентация, от 80 хил. завършили средно образование младежи, 50 хил. стават студенти, което прави 62% от населението, което има средно образование. Тоест данните се тълкуват тенденциозно и не само, че не изоставаме от показателите на ЕС, но дори ги надвишаваме с 5%.

Аналогията с ЕС е неуместна, тъй като в България образователната система е основно изградена от държавни училища (би трябвало да се направи съпоставка в държави, които имат основно държавна образователна система). Несъгласуваното увеличаване на малкото на брой държавни университети, недостига на преподавателски състав, липсата на обратна връзка с потребностите на трудовия пазар, водят до производство на специалисти, които не са конкурентноспособни спрямо колегите си от ЕС.

Стратегията би трябвало да наблегне не на количествени показатели, а на качествени, които в условията на слаба икономика и неразвит пазар на труда – са несъвместими.

“Масовизацията” би трябвало да разшири частното обучение, но да не засяга и без това прекомерно раздутия прием в държавните училища, чиито випускници са с посредствени знания. Необходимо е дори да се разгледа стратегия за “Ремасовизация”, тоест ограничение на безконтролния прием на студенти, което сваля рейтинга на българското образование. Именно “Масовизацията” през последните години доведе до свалянето на научния рейтинг на българското образование. Нима имаме университет, които дори да е сред челните 1000 в ЕС, които имат висок рейтинг, определен от научни постижения, статии, патенти и др. научни продукти на техните студенти и докторанти?

Изводи

- Големият брой студенти, съответно специалисти с висше образование не е проблем за страната

Напротив – големия брой безработни и нереализирани висшисти, говори за слаба икономика на държавата и слабо висше образование. По този начин на пазара на труда няма доверие на издадените масово дипломи на неподготвени специалисти и влага допълнителни средства за обучение на персонала, пренебрегвайки недостатъчните знания, придобити в университетите.

- Необходимо е създаването на възможност за 3-годишни бакалавърски програми

Необходимо за кого? Бакалавърските програми и без това са прекалено натоварени и недостатъчни за

професионална и практическа подготовка.

Life Long Learning (1)

Перспективи пред

Европа До 2030 г.

(по данни на ЕС):

- почти 14 млн. повече възрастно население

Ако голяма част от младежите се занимава само с учение и работа и отлага поради тези причини създаването на семейство и деца, тази тенденция ще се засили и ще доведе до още по-голям демографски срив.

- 9 млн. по-малко млади хора

- 2 млн. по-малко обучаващи се общо в системата на началното професионално образование (на училищно ниво) и в системата на висшето образование - при запазване на сегашния обхват на системите

- около 72 млн. европейци с ниска или почти никаква квалификация (броят им е равен на населението на Франция, Ирландия и всички прибалтийски страни, взети заедно)

Причина за тези негативни процеси са миграцията на евтина работна ръка отвън, изтичането на “мозъци” в САЩ, пренаселеността, урбанизацията и скъпия начин на живот, липсата на собствени жилища и др. фактори, непозволяващи на европейските семейства отглеждане на

**повече от две деца или свободно време за обучение.
Всъщност тези данни какво отношение имат към
Стратегията за българското образование?**

Състояние днес

Участие във форми на ученето през целия живот:
между 30 и 34 години - ЕС-25 -4,1%, САЩ - 7%;
между 35 и 39 години - ЕС (25 членки) - 1,8%,
САЩ - 4,9%

**В условията на динамична работна среда, конкуренция,
развита икономика и справедливи възнаграждения тези данни
са нормални. В България няма предпоставки за такива
показатели.**

Life Long Learning (1)

Изводи

- Университетът в XXI век е натоварен с нова
функция - предоставяне на широк спектър от
курсове за повишаване на
квалификацията

Повишаване на квалификация и преквалификация не са

основни приоритети на висшето образование, както и увеличаване на хората с висше образование. Необходимо е да се наблегне на качеството на образованието, на научно-развойната дейност, на подобряване на учебните и социалните условия на учащите.

Функцията на университета е да бъде научен център и двигател на една конкурентноспособна икономика, а не да бъде център за квалификация. Могат да се обособят изнесени звена към университета, които чрез допълнителни доходи да подпомагат научно-изследователската му дейност, но не и тази странична функция да се поставя на челни позиции.

- Ученето през целия живот открива нови възможности пред висшите училища

Възможност да станат регионални центрове за преквалификация, а не научно-изследователски център с европейско значение (според настоящата стратегия).

Висшите училища и пазарът на труда

Кой пазар

- Пазарът "днес" или пазарът "утре"
- Пазарът на България или пазарът на ЕС

Извод

- "Социалното инженерство" при подготовката на кадри в условията на свободното движение на работна сила е илюзия
- Държавата запазва регулативната си функция, но не може да изкриви пазара

Подобни философски полемики са неуместни за една стратегия за висше образование, дори и на страна от Третия свят

Предизвикателства пред висшето образование

1. Моделът на финансиране
2. Управлението на висшите училища
3. Институциите, предоставящи висше образование и тяхната структура
4. Академичният състав
5. Качеството на висшето образование
6. Висшите училища като научни центрове
7. Мобилността

Нов модел на финансиране, стимулиращ конкуренцията и развитието

Европейски процеси

Недостатъчно финансиране

- общо публични разходи: ЕС (25 членки) - средно 1.2% от БВП,
Канада - 2.3%, САЩ - 2.6%
- разходи за един студент: ЕС (25 членки) - средно 8 **600** евро,
САЩ - около **20 000 евро**

Зависимост от държавата

- частно финансиране: ЕС-25 - средно 0.1% от БВП,
САЩ - 1.4%, Южна Корея - 2.4%

Къде сме ние

Общо публични разходи за висше образование - около

0,8% от БВП (БВП за 2006 г. - 46,6 млрд. лв., ръст спрямо 2005 г. 5,3%). **Държавна субсидия за висшите училища (2006 г.) - 262.5 млн. лв. (0,58% от БВП)**

Издръжка на един студент в държавните висши училища за 2006 г. - средно 2307 лв. (без социални разходи - 1930 лв.)

Приходи от такси в държавните висши училища за 2006 г. - 95.8 млн. лв.

Тези данни показват, че страната не може да си позволи “масовизация” и увеличаване на приема във висшите училища, тъй като за да осигурим нормална европейска издръжка на студентите си, трябва или да ги намалим 8 пъти (от 80000 на 10000), или да увеличим субсидии и други средства за финансиране 8 пъти.

Няма никакви наченки на частно финансиране, нито

механизми за зараждането на такова. Частния бизнес няма доверие на недоброто родно образование и не би вложил средства за да обучава бъдещия си персонал в него.

Принципи на новия модел

Увеличаване на общия размер на публичните средства за висше образование

- % от БВП за образование (според бюджетната прогноза за 2006 - 2009 г.) - 4,2%. Като абсолютна стойност - за 2007 г. - 2 138.2 млн. лв., за 2008 г. - 2 338.2 млн. лв., за 2009 г. - 2 548.7 млн. лв.

- държавна субсидия за висшите училища - за 2007 г. - 254.7 млн. лв., за 2008 г. - 263.4 млн. лв., а за 2009 г. - 287.1 млн. лв., т. е. годишно нарастване с около 22-24 млн. лв.

Липсва ефективен финансов контрол над разходваните финансови средства, предоставени от държавата. Пример - субсидията за общежитие, за столово хранене, за транспорт. Има много предпоставки и косвени данни за отклоняване на средства.

- изключване на приходите от такси от общия разходен таван за образование или възможност за увеличаване на този таван с техния размер

Модел, базиран на такси, определяни от висшите училища при регулиран от държавата максимален размер

ТОВА ОЗНАЧАВА ОТПАДАНЕ НА ДЪРЖАВНО СУБСИДИРАНОТО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ, ЗНАИТЕЛЕН ОТЛИВ НА БЪЛГАРСКИ СТУДЕНТИ ОТ РОДНИ УНИВЕРСИТЕТИ И ОЩЕ ПО-ГОЛЕМИ ЗЛОУПОТРЕБИ С ФИНАНСОВИ СРЕДСТВА!

Необходим е засилен държавен контрол над придобитите и разходвани от университетите финансови средства, поради липса на прозрачност при тяхното разпределение.

Въпреки значително нарасналия процент през последните години на постъпленията от такси, депозити, наеми от студенти, университетите не влагат тези пари в научно-изследователска дейност (липсват такива продукти), заплатите на редовния преподавателски състав не се променят от години (има увеличен с пъти брой студенти, плащащи по 2000 EUR на семестър, но хонорара на преподавателя стои от години - 2.00 лв. на учебен час), не се прави нищо по подмладяване на преподавателския състав (не се стимулират докторантите, има нарушения в конкурсите за

назначаване), не се извършват ремонти на общежитията, липсва отчетност за събраните там надлимитни консумативи и депозити. Вместо това се разширява административното обслужване (което е обект на много критики и липса на законов и нормативен контрол), увеличава се служебния авто-парк на университетите, увеличават се представителните разходи и разходите за командировки на академичния състав.

Поставени под режим на свободно определяне на такси, университетите правят някои закони и множество нормативни нарушения. Пример за това са чуждестранните студенти, настанявани без класиране в общежития, като се нарушават правата на студентите държавна поръчка. Също така поради финансовата зависимост от таксите на чуждестранни и платени студенти, контрола върху тяхното обучение е значително занижен.

Има подозрения за случаи на раздаване на диплома за висше образование на студенти, които не владеят български език, а са обучавани и изпитвани във факултети, в които се преподава само на български език. Това поставя под съмнение, както редовността на издадените дипломи, така и реномето на университета, който при завръщането в родината на чуждестранния студент ще покаже българска диплома без покритие.

Нови моменти

Висшите училища приемат и обучават студенти, без да надхвърлят капацитета си според институционалната акредитация

- свободен капацитет в държавните висши училища – около 50 000 (брой ученици, които завършват 12 клас през 2007 г. - около 80 000)

Тези данни са показателни за значително надвишения лимит и занижения приеман контрол в родните висши училища. Нима има държава в ЕС, където държавата да осигурява места и издръжка на 62% от всички завършили средно образование ученици.

Нима всички завършили средно образование ученици искат да учат висше образование, дали всички искат да следват в България, колко от приетите първокурсници прекъсват след първата година?

Висшите училища сами определят таксите за обучение при:

- определен от държавата максимален размер
- възможност за диференциация и освобождаване
- задължение за публикуване в определен срок - размер, начин на заплащане, подлежат ли на промяна в хода на следването

много конструктивно предложение

- задължение да посочат какви услуги покрива

Таксата

много конструктивно предложение

Гаранции за запазване на достъпа до образование

Система за социално подпомагане на студентите

- стипендии - изясняване на съотношението със студентските заеми (**небивалици и “розова” демагогия**)

- общежития - програма за изграждане и поддържане на студентските общежития, в т. ч. чрез форми на публично-частно партньорство

университетите години наред доказват, че не могат да стопанисват общежития (множество нормативни и законови нарушения при настаняване и разпределяне на местата);

- **липса на качествени ремонтни дейности и подмяна на инвентар;**
- **множество нелегално настанени и фиктивни наематели;**
- **липса на мотивация от страна на университетските да отстояват правата на учащите (наднормен шум от заведения и външни наематели, строежи, лоша инфраструктура, престъпност и др.);**
- **лошо административно обслужване и множество прояви на корупция;**

- липса на прозрачност при определяне на консумативи и разходване на депозити;
- лошо стопанисване на студентските столове и нарушения при определяне на порции;
- злоупотреби при отдаване на помещения под наем на външни лица;
- непрозрачност при налагане на външни доставчици на услуги и поддържащи дейности.

Необходимо е държавата да засили финансовия контрол над стопанисването на общежитията. По възможност да се разгледа възможността общежитията да се управляват от обособена държавна комисия.

Студентските градчета да се превърнат в обособени учебни кампуси, в които да се престане безразборното строителство на жилищни сгради, наличието на огромно множество клубове и дискотеки, казина и др. генератори на шум и нисък морал. Необходимо е не общинско стопанисване (което в напр. в Студентски град е довело до невъзможност на каквато и да било извън-университетска учебна дейност и отдих), а държавен контрол.

Преди да се масовизира висшето образование следва да се помисли къде ще живеят студентите и дали досегашното прекомерно увеличаване на броя студенти, които живеят по 3-ма в стая от 20 кв. м. създава нормални условия за учебна дейност и отдих на учащи в държава от ЕС.

Система за кредитиране на студентите

- отпускане от търговските банки
- облекчени условия и ред
- държавен гаранционен фонд

Това са добри западни практики, но при липсата на качествено обучение в страната, нито български, нито чуждестранни компании не биха вложили средства в една неефективна образователна система.

Очаквани резултати

- **Конкуренция между висшите училища**
 - при привличането на студенти
 - при определянето на таксите за обучениеКато резултат: преосмисляне на приемните изпити **(които в сравнение с предходни години са значително улеснени, като по този начин пада контрола на входа, а за изхода е ясно – армия безработни висшисти и емигранти)**
- **Увеличаване на приходите на висшите училища**

Предвид непрозрачното им разходване, злоупотреби и липсата на инвестиции в млади учени и преподаватели е лишено от смисъл. Повишаването на приходите трябва да кореспондира с повишаването на разходите за научни изследвания и развойна дейност.

- Решение на въпроса за обучението на студенти от държавите членки на ЕС

Нека насрещно се реши въпроса за обучение на български студенти в държави членки на ЕС

- Намаляване на натиска за създаване на нови висши училища

Това противоречи на цялата стратегия (освен ако не е “срещу”, а не “за”)

По-ефективно и прозрачно управление

Принципи

Висшите училища са автономни институции

- Засилване на автономията във финансовата сфера

Именно тази автономия води до големи финансови нарушения, засилването им би ги довело до още по-големи размери. Университетите нямат необходимите ресурси от персонал и мениджъри да водят самостоятелна и прозрачна финансова политика.

Висшите училища са публични институции

- Създаване на допълнителни механизми за публичност и прозрачност на управлението

Освен това е необходим и контрол над административната дейност (която да се регулира от държавни наредби)

- Осигуряване на относителна независимост на ректора и академичното ръководство по отношение на преподавателите и служителите във висшето училище

Това би засилило неотчитането на финансовите резултати и непрозрачното им разходване. Не би спомогнало за подмладяване на преподавателския състав, както и за повишаване привлекателността на преподавателската професия.

Основни моменти (1)

Създаване на колективни органи с участието на външни спрямо висшето училище лица (съвети на настоятелите)

- **Състав:** 9-15 членове - бивши ректори, работодатели, големи дарители, публични личности, представител на студентите и др.

- **Процедура за съставяне:**

% - от академичния съвет по предложение на ректора

свободни и независими избори, независимо от ректора, не е задължително да са от АС, тъй като едни и същи хора се натоварват с множество функции. Освен това Съвета на настоятелите не трябва да дублира функциите на АС, а да бъде контролен и консултативен орган извън АС.

- % - от министър-председателя по предложение на министъра на образованието и науката.

Университетският омбудсман е член на съвета по право

Необходими са допълнителни детайли и съгласуване с популярни европейски практики в тази насока

- **Функции:** произнасят се по общи въпроси, свързани с развитието на висшето училище и с административното и финансовото управление

Необходими са допълнителни детайли и съгласуване с популярни европейски практики в тази насока

Основни моменти (2)

- **Избиране и освобождаване на ректор**

- Запазване на реда за избиране от общото събрание.

- Подписване на договора от министъра на образованието и науката/министър-председателя, който няма право да откаже при законосъобразен избор

- Законова забрана за предсрочно освобождаване на ректора освен при наличие на изрично предвидени в закона основания

Неясен смисъл. Кой да го освободи (министър, съвет на

настоятелите, АС, доброволно напускане)

- Предвиждане на възможност за повече от два мандата – по предложение на общото събрание и при покриване на критерии за добро управление

Повече от два мандата засилват липсата на адаптивност и мотивация на управленските органи на университета. Не спомагат и за подмладяването на Академичния състав.

- Уреждане на възможност за свикване на общото събрание по инициатива на министъра на образованието и науката при констатиране на системни нарушения на закона

Много добро предложение

Основни моменти (3)

Възможност ректорът да назначава помощник-ректор по административните и финансовите въпроси

И по социално-битовите въпроси на учащи и служители

- може да не бъде от преподавателския състав
да бъде назначаван с публичен конкурс

Избор на университетски омбудсман

- студент, избран от студентите

предвид множеството злоупотреби и манипулации сред изборите за Студентски съвети, това е необмислена практика

- може да сезира органите за управление с жалби и молби на студентите

- член по право на съвета на настоятелите

да се замести с учащ, тъй като университета обучава

студенти, специализанти и докторанти

Задължение за публикуване на годишник с финансовите и натуралните показатели на висшето училище

Добро предложение, но законово университета като бюджетно предприятие е задължен и при сегашната нормативна база да го прави.

Оптимален брой институции за висше образование с оптимизирана структура

Основни моменти (1)

Ограничаване на броя на изнесените структури за сметка на концентрация на ресурсите в основния кампус

Така се насърчава демографската диспропорция. Изнесените структури могат да останат, но основно като центрове за квалификация, а не за обучение на специалисти с висше образование.

- Финансиране на висшето училище, а не на основни звена и изнесени структури

Изнесените звена да се самофинансират и да финансират основното звено

Стимулиране на формите на сдружаване на висши училища ■ на регионален или друг принцип

Изрична забрана за провеждане на обучение извън висшите училища, както и от висшите училища, но извън съответните основни звена и

изнесени структури, за които е получена акредитация

Отново противоречие с принципа за масовизация и обучение през целия живот. Университетските основни звена са толкова претоварени в момента, че в тях не може да протича нормална учебна дейност (пример УНСС).

Основни моменти (2)

Възможност на висшите училища сами да определят вътрешната си структура при спазване на определени условия

Прави се и в момента

Обучение на студенти само от създадени по съответния ред висши училища и основни звена, само в акредитирани професионални направления и в степени, за които е получена акредитация

Образователната и научна степен "доктор"

Състояние

- брой на лицата със степен "доктор" на 1000 души население
ЕС (25 членки) - 12,2; България - 8,3

докторантската степен на образование е крайно непривлекателна и демотивираща за млад човек със засилени научни интереси

- брой на лицата със степен "доктор" като % от населението -
ЕС (25 членки) - 1,2%; България - 0,8%

- в България **под 50 %** от приетите докторанти придобиват докторска степен в срок

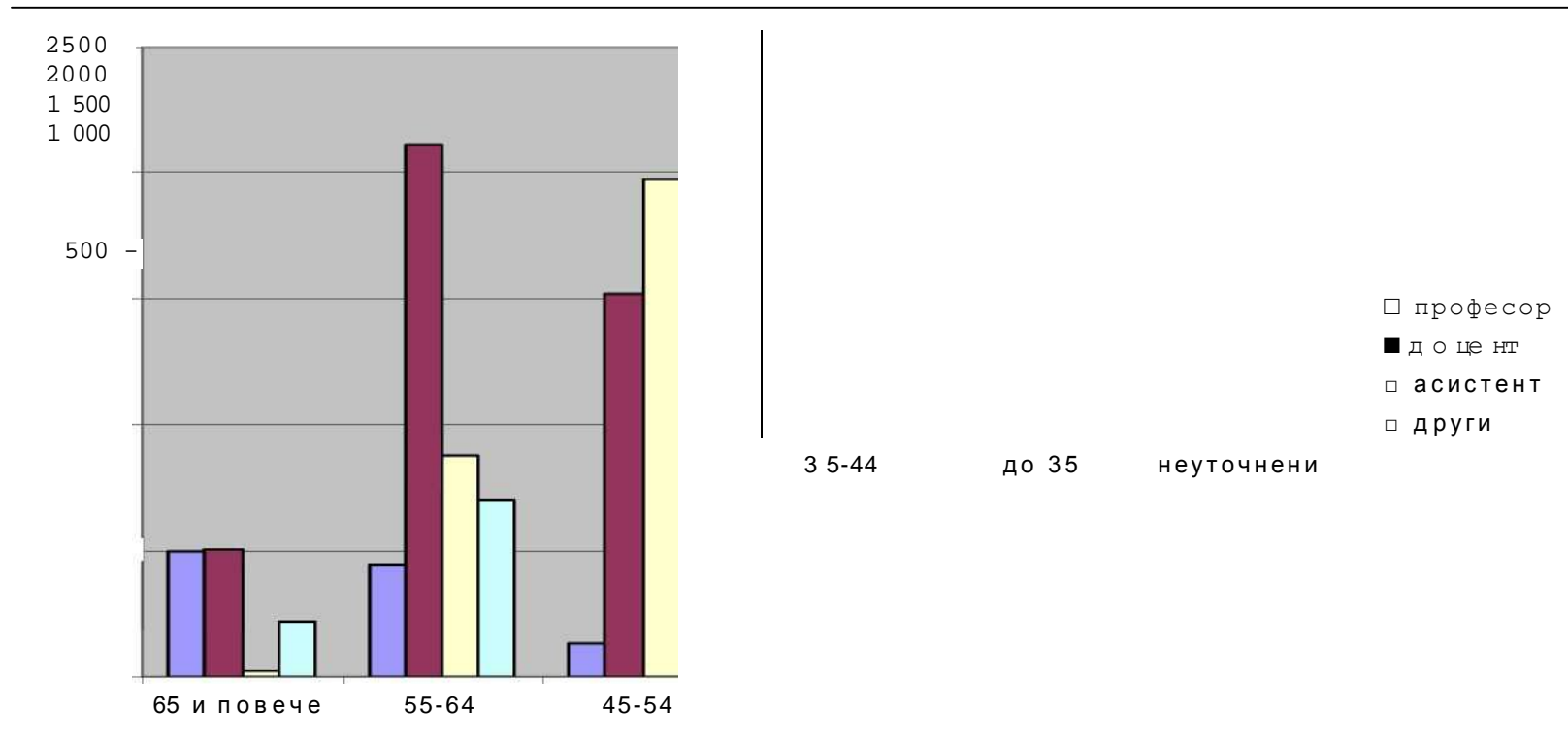
под 50% не е обективен резултат, тъй като например в ТУ-София резултата е около 5%, в други висши училища и институти не е много по-висок процента

Предложение

Децентрализация на процедурата за придобиване на образователна и научна степен "доктор" - присъжда се от обучаващата институция

Добро предложение

Състояние на академичния състав (1)

години	професор	доцент	асистент	други
65 и повеќе	494	507	24	220
55-64	446	2109	879	703
45-54	131	1524	1973	859
35-44	10	273	1890	615
до 35	0	8	1422	474
неуточнени	45	155	205	702

Научните звания и научната степен "доктор на науките"

- **Нови моменти на процедурата**

- Запазване на орган, подобен на президиума на ВАК, който да осъществява административни функции и контрол за законосъобразност

Подобен на ВАК в този му вид не е удачно

- Регистър ("листа") на възможните арбитри – всички хабилитирани лица от същото и от сродни професионални направления

- Присъждане на званието/степената от решаващо жури - 7/9 члена, определяни на случаен принцип

- Явно гласуване, мотивиране на позицията

Много удачно предложение, да се документира позицията на членовете на журито, включително и мотивацията

- Предварително публикуване на рецензиите в интернет

- **Публичен регистър на лицата, притежаващи научни звания и научни степени**

Надеждни системи за оценка на **качеството**

Оценка на качеството

Външна оценка

- институционализирана - НАОА, МОН
- неинституционализирана (косвен контрол) - от потребителите на образователната услуга, работодателите, чрез изграждането на рейтинг-скали на висшите училища

Вътрешна оценка

- чрез вътрешните системи за оценяване и поддържане на качеството на обучението и академичния състав

Оценка на качеството от НАОА

Засилване на капацитета

- Разширяване на състава - участие на международни експерти, външни лица, студенти

- Засилване на тежестта на критериите за качество за сметка на формалните критерии при акредитацията

Оценка на качеството не на база приети студенти (количество), а базирано на броя успешно завършили и в срок, на база тестове от независима организация на знанията на случайна извадка студенти.

На база успешно завършили докторанти.

На база научни продукти и постижения на учащите (публикации, патенти, разработки и др.)

- Осъществяване на ефективен следакредитационен контрол относно: спазване на условията на акредитацията; изпълнение на предписанията, дадени при акредитацията; функциониране

на вътрешните системи за оценка на качеството

Предвиждане на възможност за

инцидентен контрол (тестове и анкети на

случайни студенти)

Развитие на диференцирана система

от санкции

Оценка на качеството от МОН

- Косвен контрол чрез следене на формални параметри - процедури, брой, съотношения
- Има значение при определяне на субсидията на висшите училища
- **Възможни критерии:**
 - реализация на студентите и
 - оценка от акредитацията
 - реализиран прием и капацитет на висшите училища
 - **брой кандидатстващи за място и специалност**
 - съотношение преподаватели/студенти
 - **подмладяване на преподавателския състав**
 - брой докторанти и брой присъдени степени
 - **производство на хабилитирани лица от висшето училище**
 - научни публикации и участие в научни проекти
 - **научни продукти от НИРД**
 - наличие на програми и курсове, преподавани на чужд език
 - спазване на закона и условията на акредитацията

Вътрешна оценка на качеството

Утвърждаване на писмената форма на
изпитване

Периодичност на проучването на
студентското мнение (**публикуване на
резултатите в сайт, печатно издание**)

Задължение на преподавателите да разработят и да оповестят описание на курса-теми, брой часове, препоръчителна литература, начин на формиране на оценката, вид на изпита и т. н.

Освен задължения да се осигурят и малко права и нормално заплащане на тези преподаватели

Висшите училища – основни научни центрове

Това трябва да е основния акцент на стратегията, а не да бъде в края и след принципите за масовизация, преквалификация и студентски омбудсмани

Състояние

- **Общи разходи за научни изследвания**
ЕС (25 членки) - 1,85%, САЩ - 2,7%, Япония - 3%,
България - 0,5 % от БВП, от които 0.4 % -

бюджетно финансиране

- **Дял на финансирането от извънбюджетни източници в общите разходи**
ЕС (25 членки) - 1,17%, България - 0,1%
- **Съотношение институционално - програмно финансиране у нас - около 75% : 25%**
- **Размер на средствата за научни изследвания за висшите училища**
ЕС (25 членки) - 2/3 от общите разходи,
България - 1/6

Основни моменти

- **Увеличаване на разходите за научни изследвания**

Увеличаване на първо място на мерките срещу неправилно усвояване и злоупотреби с тези средства

- **Утвърждаване на проектното финансиране**
 - държавна подкрепа за участие в големи международни проекти
 - акцент върху изграждането на научна инфраструктура
 - обособяване на учебни кампуси, в които може да протича нормална учебна и научна дейност**
 - насърчаване на участието на учени от различни институции в съвместни проекти
- **Концентрация на ресурс в приоритетни за държавата научни направления**

Основни моменти

Засилване ролята на университетите като научни центрове, а не като центрове за масов прием на нереализиращи се студенти, незавършващи докторанти и центрове за квалификация

Подмладяване на преподавателския състав и справедливо възнаграждение

Насърчаване и санкции при производството на хабилитирани лица

Засилване на чуждоезиковото обучение

Въвеждане на програми и курсове, преподавани на чужд език

Ефективно прилагане на системата за натрупване и трансфер на кредити

По-тясно профилиране, елементи на научно търсене и по-голяма практическа насоченост в магистърските програми

Предвиждане на възможност за 3-годишно бакалавърско обучение

Няма предпоставки за такова намаление, тъй като университетите при 4-годишен срок на обучение произвеждат некачествени

специалисти, имащи нужда от допълнително обучение

Увеличаване срока на докторантура на 4-ри години, както е в страните от ЕС и САЩ

Бъдещето на образователно-квалификационната степен "специалист по"